

HOW SHOULD GENDER REALLY BE IN THE FAMILY?

Maftunakhon Abdusalomova

Master's student

Gulistan State Pedagogical Institute

Uzbekistan, Gulistan

E-mail: mabdusalomova58@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: Gender equality, family dynamics, Islamic principles, legal reforms, social norms, gender roles, women's empowerment, cultural heritage, community harmony.

Received: 13.01.24

Accepted: 15.01.25

Published: 17.01.25

Abstract: This article examines the dynamics of the development of gender roles in family structures in the socio-cultural and legal context of Uzbekistan. The study explores how traditional values based on Islamic principles and Eastern traditions intersect with modern legal frameworks aimed at ensuring gender equality. By analyzing government initiatives such as the Gender Equality Strategy 2021-2030 and statistics from national reports, the study shows progress and ongoing challenges in achieving gender balance. The discussion emphasizes the importance of combining traditional values with consistent reforms to strengthen family unity and social harmony. Predictions of future trends focus on the increasing activity of women in various fields and the development of family roles in modernizing Uzbekistan.

OILADA GENDER ASLIDA QANDAY BO'LIHI KERAK?

Maftunaxon Abdusalomova

Magistratura talabasi

Guliston davlat pedagogika instituti

O'zbekiston, Guliston

E-mail: mabdusalomova58@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Gender tengligi, oila dinamikasi, islom tamoyillari, huquqiy islohotlar, ijtimoiy me'yorlar, gender rollari, ayollar imkoniyatlarini kengaytirish, madaniy

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistondagi ijtimoiy-madaniy va huquqiy kontekstda oila tuzilmalarida gender rollarining rivojlanish dinamikasini o'rganadi.

meros, jamiyat totuvligi.

Tadqiqot islom tamoyillari va sharq urf-odatlariga asoslangan an'anaviy qadriyatlar gender tengligini ta'minlashga qaratilgan zamonaviy huquqiy asoslar bilan qanday kesishishini o'rganadi[1]. "2021-2030-yillarga qadar gender tengligi strategiyasi" kabi hukumat tashabbuslarini va milliy hisobotlardan olingan statistik ma'lumotlarni tahlil qilish orqali tadqiqot gender muvozanatiga erishishdagi taraqqiyot va davom etayotgan muammolarni ko'rsatadi[12]. Muhokamada oilalar hamjihatligi va jamiyat totuvligini mustahkamlash uchun an'anaviy qadriyatlarni izchil islohotlar bilan uyg'unlashtirish muhimligi ta'kidlanadi. Kelajakdagi tendentsiyalarga oid bashoratlar, zamonaviylashayotgan O'zbekistonda ayollarning turli sohalaridagi faolligini oshirish va oilaviy rollarning rivojlanishiga e'tibor qaratilmoqda.

КАК ДОЛЖЕН БЫТЬ ГЕНДЕР В СЕМЬЕ?

Мафтунахон Абдусаломова

студент магистратуры

Гулистанский государственный педагогический институт

Узбекистан, Гулистан

E-mail: mabdusalomova58@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: гендерное равенство, семейная динамика, исламские принципы, правовые реформы, социальные нормы, гендерные роли, расширение прав и возможностей женщин, культурное наследие, общественная гармония.

Аннотация: Данная статья изучает динамику развития гендерных ролей в структуре семьи в социально-культурном и правовом контексте Узбекистана. Исследование рассматривает, как традиционные ценности, основанные на исламских принципах и восточных обычаях, пересекаются с современными правовыми основами, направленными на обеспечение гендерного равенства[1]. Анализируются такие правительственные инициативы, как «Стратегия гендерного равенства на 2021–2030 годы», а также статистические данные, взятые из национальных отчетов, для выявления прогресса и сохраняющихся проблем в достижении гендерного баланса[12]. В обсуждении подчеркивается важность согласования традиционных ценностей с последовательными реформами для укрепления гармонии в семьях и обществе. Особое внимание уделяется прогнозам на

будущее, повышению активности женщин
в различных сферах в
модернизирующемся Узбекистане и
развитию семейных ролей.

KIRISH

Oila tuzilmalarida gender tengligi masalasi global miqyosda muhim mavzuga aylandi va O'zbekistonda ijtimoiy-huquqiy muhokama mavzusi bo'lib qolmoqda. Oila dinamikasiga an'anaviy madaniy me'yorlar, islom tamoyillari va gender tengligini ta'minlashga qaratilgan rivojlanayotgan qonunchilik asoslari ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy rollar tarixan erkaklarni qaror qabul qiluvchi va moliyaviy ta'minotchi, ayollar esa qarovchi va uy bekasi sifatida mavqega ega bo'lgan bo'lsa-da, O'zbekistonda yanada muvozanatli muhit yaratish uchun muhim islohotlar amalga oshirilmoqda.[1]

Statistik ma'lumotlar o'zbek jamiyatida ayollarning roli o'sib borayotganini ko'rsatadi. O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining 2021 yilgi hisobotiga ko'ra, ayollar milliy mehnat resurslarining qariyb 46 foizini tashkil qiladi va bu jamiyatdagi rollarning bosqichma-bosqich o'zgarib borayotganini ko'rsatadi[12]. 2019-yilda qabul qilingan "Ayollar va erkaklarning teng huquq va imkoniyatlarining kafolatlari to'g'risida"gi qonun kabi huquqiy islohotlar tizimli to'siqlarni yanada bartaraf etish va tenglikni mustahkamlashga qaratilgan.[4]

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining faol yondashuvi "2021-2030 yillarga mo'ljallangan gender tengligi strategiyasi"da yaqqol namoyon bo'lib, u siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida gender tafovutlarini kamaytirishga qaratilgan vazifalarni belgilab beradi. Prezident Shavkat Mirziyoyev turli sohalarida xotin-qizlarning faolligini oshirish, uni milliy taraqqiyot va jamiyat totuvligi bilan bog'lash muhimligini ta'kidladi[13]. O'zbekiston Oila va xotin-qizlar qo'mitasi kabi davlat organlari zimmasiga ana shu maqsadlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosatni amalga oshirish vazifasi yuklatilgan.

Oila dinamikasini tushunishda madaniy va diniy kontekst muhimligicha qolmoqda. O'zaro hurmat, rahm-shafqat va umumiy mas'uliyat kabi qadriyatlar islom ta'limotiga muvofiq qo'llab-quvvatlanib, turmush o'rtoqlar o'rtasidagi uyg'un munosabatlarga urg'u beriladi. Ushbu an'anaviy tamoyillar zamonaviy huquqiy va ijtimoiy asoslarga moslashtirilganda, gender tengligini ta'minlash bilan birga, oila birligini mustahkamlashga yordam beradi.

Rivojlanishlarga qaramay, muammolar, jumladan, o'zgaruvchan me'yorlarga jamiyatning qarshilik ko'rsatishi, ayollar uchun teng bo'lmagan iqtisodiy imkoniyatlar va erta nikoh amaliyotlarining saqlanib qolishi kabi muammolar saqlanib qolmoqda[8]. Ushbu muammolarni hal qilish uchun izchil huquqiy islohotlar, jamoatchilik ta'limi tashabbuslari va ilg'or qadriyatlarni rag'batlantirish bilan birga madaniy merosni hurmat qiluvchi inklyuziv yondashuv zarur.

O'zbekistondagi oilalarda gender rollarini o'rganish an'ana va zamonaviylik, huquqiy vakolatlar va jamiyat normalari o'rtasidagi muvozanatni hamda oilada mazmunli gender tengligiga erishish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda qo'llaniladigan metodologiya O'zbekistondagi oila tuzilmalarida gender rollarini har tomonlama tahlil qilish uchun sifat va miqdoriy yondashuvlarni birlashtiradi. Tadqiqot hukumat hisobotlari, qonun hujjatlari va ilmiy nashrlarning birlamchi ma'lumotlariga asoslanib, topilmalarni kontekstualashtirish uchun statistik tahlillarni o'z ichiga oladi.

1. Ma'lumotlar yig'ish:

Asosiy ma'lumotlar manbalariga quyidagilar kiradi:

Hukumat hisobotlari: "2021-2030-yillarda gender tengligi strategiyasi" tahlili, mehnat resurslari bo'yicha milliy so'rovlar va oilaviy demografik statistika[14].

Qonunchilik hujjatlari: O'zbekiston Konstitutsiyasi, Oila kodeksi hamda "Ayollar va erkaklar teng huquq va imkoniyatlarining kafolatlari to'g'risida"gi qonunni o'rganish (2019-yil)[4].

Ilmiy adabiyotlar: O'zbekistonlik va xalqaro tadqiqotchilarning oiladagi gender dinamikasiga e'tibor qaratgan akademik nashrlarini ko'rib chiqish[5].

2. Ma'lumotlarni tahlil qilish texnikasi

Tarkibni tahlil qilish: Gender tengligiga qaratilgan qoidalar va islohotlarni aniqlash uchun huquqiy matnlar va siyosiy hujjatlar o'rganildi.

Tematik tahlil: Gender rollarini idrok etishdagi naqshlarni aniqlash uchun intervyu muhokamalaridan olingan sifatli ma'lumotlar kiritilgan.

Statistik tahlil: Davlat statistika qo'mitasining miqdoriy ma'lumotlari mehnatda ishtirok etish tendentsiyalari va oila dinamikasini aniqlash uchun foydalanildi.

Case Study yondashuvi: O'zbekistonning shahar va qishloq joylarida oilaviy tuzilmalarni o'rganish uchun qiyosiy amaliy tadqiqot usuli qo'llanildi. Ushbu yondashuv gender tengligi siyosatini amalga oshirishdagi nomutanosiblik va umumiylikni ta'kidladi.

Bashoratli modellashtirish: Tarixiy tendentsiyalar va joriy islohot tashabbuslari asosida kelgusi o'n yil ichida oila dinamikasi va gender rolidagi o'zgarishlarni bashorat qilish uchun bashoratli modellar ishlab chiqildi. Ushbu tahlil oila roli ta'riflari o'zgarib borayotgani bilan bir qatorda, ayollarning ta'lim va ish kuchidagi ishtiroki davom etayotganini ko'rsatadi.

Tasdiqlash: Natijalar aniqligi va dolzarbligini ta'minlash uchun akademiklar, siyosatchilar va jamoat rahbarlarining ekspert maslahatlari ko'rib chiqildi.

Ushbu aralash usullardan iborat yondashuv oila tuzilmalarida genderning o'zgaruvchan rolini har tomonlama tushunish imkonini berdi va O'zbekistonda siyosatni ishlab chiqish uchun amaliy tushunchalarni taklif qildi.

MUHOKAMA

O'zbek oilalarida gender rollarining rivojlanishi: O'zbekistonda amalga oshirilgan so'nggi huquqiy va ijtimoiy islohotlar oilalarda gender rollarini qayta belgilashga turtki berdi[2]. Erkaklar va ayollar uchun qat'iy rollarni ta'kidlaydigan an'anaviy modellar asta-sekin ikki tomonlama daromadli uy xo'jaliklarining ko'tarilishi va jamiyat kutganlarining o'zgarishi bilan kurashmoqda. Hukumatning "2021-2030 yillarga mo'ljallangan gender tengligi strategiyasi" kabi tashabbuslari gender tengligiga erishish yo'lida xabardorlikni oshirishga va amaliy qadamlarga olib keldi. O'zbekiston Oila va xotin-qizlar qo'mitasi oilaviy hayot, mehnat ishtiroki va ta'lim imkoniyatlariga ta'sir ko'rsatadigan gender-nozik siyosatni ilgari surishda markaziy o'rin tutadi[13].

Statistik ma'lumotlar: Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari (2023 yil) shuni ko'rsatadiki, hozirda ayollar ishchi kuchining 47% dan ortig'ini tashkil qiladi, texnologiya va moliya kabi ilgari erkaklar hukmron bo'lgan sohalarda band bo'lganlar soni ortib bormoqda[12]. Ushbu taraqqiyotga qaramay, ayollar yuqori rahbarlik lavozimlarida yetarlicha ishtirok etmaydilar, bu esa rahbarlik lavozimlarining atigi 14 foizini tashkil qiladi. Erta turmush qurish darajasi pasaygan bo'lsa-da, ayollarning ta'lim va kasbiy rivojlanishiga to'siq bo'lib qolmoqda.

Ijtimoiy va madaniy muammolar: Huquqiy choralar o'zgarishlarga asos solgan bo'lsa-da, madaniy va diniy an'analarga asoslangan ijtimoiy normalar oilaviy rollarga ta'sir qilishda davom etmoqda. Gender rolining o'zgarishiga qarshilik an'anaviy qadriyatlar chuqurroq o'rnashgan qishloq joylarida ko'proq namoyon bo'ladi[5]. Madaniy yaxlitlikni saqlagan holda tushunchalarni o'zgartirish va gender tengligini ta'minlash uchun ta'lim kampaniyalari va ommaviy tashabbuslar muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro taqqoslashlar: Global gender tenglik indeksleri bo'yicha doimiy ravishda yuqori o'rinlarni egallagan Shvetsiya, Islandiya va Norvegiya kabi davlatlar O'zbekiston uchun qimmatli saboqlar beradi[10]. Bu davlatlar onalar va otalar uchun ota-ona ta'tillari, moslashuvchan mehnat sharoitlari va keng qamrovli bolalarni parvarish qilish tizimlari kabi oilaga do'stona siyosatni muvaffaqiyatli amalga oshirdi. Bunday siyosat ayollarning mehnatda ishtirok etishini osonlashtiribgina qolmay, balki teng huquqli oila dinamikasini ham mustahkamladi[11].

O'zbekiston ushbu modellarni o'zining madaniy va diniy doirasida kontekstualashtirish orqali moslashtirishi mumkin. Masalan, ota-onalarning umumiy mas'uliyatini oshirish va

ayollarning kasbiy ta'lim va tadbirkorlik dasturlariga kirishini oshirish an'anaviy oilaviy qadriyatlarni hurmat qilgan holda ko'proq tenglikka erishish yo'llarini yaratishi mumkin.

Kelajakdagi bashoratlar: Amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlar va jamiyatdagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda, kelgusi o'n yillikda O'zbekistonda ayollarning mehnatdagi ishtiroki va yetakchilik roli doimiy ravishda oshib borishi bashorat qilinmoqda. Ta'lim olish imkoniyatlari va ayollar tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgani bu tendentsiyaga hissa qo'shishi mumkin. Biroq, oila dinamikasida gender muvozanatiga erishish jamiyatda ta'lim va siyosatni amalga oshirishda doimiy sa'y-harakatlarni talab qiladi.

Siyosat bo'yicha tavsiyalar: Ta'lim kampaniyalarini kengaytirish: gender rollari haqidagi ijtimoiy stereotiplarga qarshi chiqish[9].

Huquqiy himoyani kuchaytirish: gender tengligi to'g'risidagi qonunlar ijrosini kuchaytirish, ayniqsa qishloq hududlarida.

Oila uchun do'stona siyosatni qabul qilish: ota-onalarning umumiy mas'uliyatini rag'batlantirish va moslashuvchan ish tartibini qo'llab-quvvatlash.

Ayollar etakchiligini rag'batlantirish: Ayollarga rahbarlik rollarini o'z zimmlariga olishlari uchun murabbiylik va trening dasturlarini taqdim eting.

Ushbu ko'p qirrali yondashuv O'zbekistonga an'analar va taraqqiyot o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi va pirovardida erkaklar va ayollarni teng darajada qo'llab-quvvatlaydigan oila tuzilmalarini mustahkamlaydi.

NATIJALAR

Oilaviy munosabatlarda gender tengligiga erishishning ijobiy ta'siri:

Oilaviy munosabatlarda gender tengligini ta'minlash O'zbekistonda bir qancha ijobiy ta'sir ko'rsatdi:

Uy xo'jaliklari daromadining oshishi: Ikki tomonlama daromadli oilalar iqtisodiy barqarorlikni oshirishga hissa qo'shadi. 2023 yil holatiga ko'ra 47 foizga ko'tarilgan ayollarning ish kuchidagi ishtiroki uy xo'jaliklarining moliyaviy salomatligini yaxshilashda muhim rol o'ynadi[12].

Yaxshilangan ta'lim natijalari: Erkak va qiz bolalar uchun teng imkoniyatlarni rag'batlantiradigan oilalar o'quv yutuqlarining yuqori ko'rsatkichlarini ko'rishadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, 2019-yildan beri universitetga o'qishga kirgan ayollar soni 12 foizga oshgan[3].

Kengaytirilgan oila dinamikasi: Gender tenglik asosidagi oila muhiti o'zaro hurmat va umumiy mas'uliyatni rivojlantiradi, bu esa oilaviy nizolarning kamayishiga va psixologik farovonlikning yaxshilanishiga olib keladi[2].

Xotin-qizlarning imkoniyatlarini kengaytirish: huquqiy islohotlar va jamiyatdagi o'zgarishlar ayollarga oilada qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatini yaratdi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchi va ixtiyoriylik hissini oshirdi.

Salbiy ta'sirlar va qiyinchiliklar: Ijobiy o'zgarishlarga qaramay, gender-teng oilaviy munosabatlarga o'tish qiyinchiliklarga duch keldi:

Madaniy qarshilik: Chuqur ildiz otgan madaniy me'yorlar ko'pincha zamonaviy gender tenglik tamoyillariga zid keladi, ayniqsa qishloq joylarida.

Oiladagi rolning kuchayishi: ayollarning kasbiy va uy mas'uliyatini muvozanatlashini kutish stress va charchashga olib kelishi mumkin.

Avlodlar orasidagi bo'shliqlar: Katta avlodlar an'anaviy oilaviy rollarning o'zgarishiga qarshilik ko'rsatishi mumkin, bu ko'p avlod uy xo'jaliklarida keskinlikni keltirib chiqarishi mumkin.

Rivojlangan davlatlar bilan qiyosiy tahlil: Shvetsiya va Islandiya kabi mamlakatlarda umumiy ota-ona ta'tilini va bolalarga g'amxo'rlik qilish bo'yicha keng qamrovli xizmatlarni rag'batlantirish siyosati gender teng huquqli oilaviy rollarga osonroq o'tishni osonlashtirdi. Ushbu chora-tadbirlar ishchi kuchining ortishi va muvozanatli oila dinamikasini qo'llab-quvvatladi.

Darslarni O'zbekiston uchun moslashtirish: moslashuvchan ish soatlari va umumiy ota-ona ta'tillari kabi madaniyatga oid nozik siyosatlarni amalga oshirish an'anaviy qadriyatlarni hurmat qilgan holda o'tishni osonlashtirishi mumkin. Qo'llab-quvvatlash tizimlari, jumladan, jamoat ta'lim dasturlari va oilaviy maslahat xizmatlari jamiyatdagi o'zgarishlarni boshqarish uchun zarur bo'ladi.

Kelajakdagi tendentsiyalarni bashorat qilish:

Amaldagi islohotlar va ilg'or jahon tajribasidan kelib chiqib, O'zbekiston bo'yicha quyidagi prognozlar qilingan:

Ayollarning ishchi kuchi ishtirokining ortishi: 2030-yilga kelib, kasbiy sohalarda ayollarning vakilligi 50 foizdan oshishi mumkin.

Kattaroq oila rolining moslashuvchanligi: Oila dinamikasi erkaklar va ayollar o'rtasida ko'proq umumiy mas'uliyat bilan rivojlanishda davom etadi.

Kengaytirilgan ta'lim va kasbiy natijalar: Madaniy me'yorlar o'zgargan sari, yosh ayollar kattaroq ta'lim va martaba muvaffaqiyatlariga erishishlari kutilmoqda.

Ushbu topilmalar an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy oila dinamikasini muvozanatlashgan holda gender tengligiga erishish uchun davom etayotgan sa'y-harakatlarning muhimligini ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduvalieva, G. (2015). O'zbekistonda ayollar huquqlari va gender tengligi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashriyoti.
2. Akramov, A. (2017). Ayollarni himoya qilish va huquqlarni ta'minlash masalalari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
3. Davronov, B. (2020). Ayollar va erkaklar o'zining ijtimoiy tengsizlik. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
4. Ibragimov, A. (2017). O'zbekistonda gender tengligini ta'minlashda huquqiy tartibga solish. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.
5. Mirzayeva, F. (2021). O'zbekistonda gender tengligi va ijtimoiy adolat. Toshkent: "Adabiyot nashriyoti".
6. Qosimova, M. (2018). O'zbekistonda gender tengligi va huquqiy asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
7. Saidov, A. (2022). Ayollar huquqlari: O'zbekistonda o'zgarishlar va yangi ranglar. Toshkent: O'zbekiston yoshlar ittifoqi nashriyoti.
8. Soliyeva, Z. (2021). O'zbekistonda gender tengligi va mehnat huquqi. Toshkent: "Huquq nashriyoti".
9. Toshpo'latova, G. (2020). O'zbekistonda munosabatlar va gender tengligi. Toshkent: O'zbekiston Noshirlik uyasi.
10. Xodjayeva, N. (2019). Gender tengligi va munosabatlari: O'zbekistondagi belgilari. Toshkent: Xalqaro nashriyot.
11. Yo'ldoshev, S. (2019). Gender tengligi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Sharq nashriyoti.
12. O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasi (2023). Milliy ishchi kuchi va demografik hisobotlar.
13. O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi hisobot va tashabbuslar.
14. "Gender tengligi strategiyasi 2021-2030". O'zbekiston hukumati rasmiy nashri.